

การบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์*

ศศิวิมล ภูพวง** วิรุณศิริ ใจมา*** สมหวัง อินทร์ไชย****

(วันที่รับบทความ: 26 ตุลาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ: 18 พฤศจิกายน 2563; วันที่ตอบรับบทความ: 20 พฤศจิกายน 2563)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ และสร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษสำหรับสถานศึกษานอกระบบ ผลการศึกษาพบว่า

1. การบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ มีโครงสร้างการบริหารออกเป็น 3 ส่วน คือ โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ โรงเรียนชีวکانุสรณ์ และโรงเรียนสืบศิลป์ถิ่นล้านนา การบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นการบริหารจัดการที่ผสมผสานระหว่างการนำศาสตร์การจัดการสมัยใหม่ แล้วนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ ได้แก่ (1) อริยสัจ 4 (2) สัมมปธาน 4 (3) สุจริต 3 (4) สังคหะ 4 (5) เวสัชชกรรม 5 (6) สปัฏฐกรรม 7 (7) ทศพิธราชธรรม 10 (8) พรหมวิหารธรรม 4 (9) กาลามสูตร (10) ทฤษฎีมิกัดละ 4 และ (11) สังคหัตถ์ 4

2. การบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ มีรูปแบบการบริหารจัดการด้านการศึกษามีลักษณะเฉพาะ คือ (1) แนวคิดหลักมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนด้วยสัมมาชีพและเกษตรแบบอินทรีย์สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการลงมือทำ (2) อัตลักษณ์ของนักเรียนกำหนดออกเป็น 10 ข้อ โดยใช้ธรรมะเป็นแกน และ (3) หลักสูตรแกนกลางมุ่งเน้นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมา การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการรวมศาสตร์ทางพุทธธรรม พุทธเกษตร พุทธวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์ และศาสตร์สมัยใหม่เข้าด้วยกัน และ (4) ตัวชี้วัดความสำเร็จของนักเรียนต้องผ่านเกณฑ์ 3 ข้อ คือ อยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี

3. การสร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษสำหรับสถานศึกษานอกระบบ มีรูปแบบ 2 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่ (1) ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์จะต้องประกอบด้วยอัตลักษณ์ 10 ประการ และ (2) ระบบการจัดการศึกษาเป็นระบบการศึกษาที่ลงมือปฏิบัติ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการเชิงพุทธ, มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์, สถานศึกษานอกระบบ

* ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

** อาจารย์, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, E-mail: ohmsimon@gmail.com

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, E-mail: jwirunsiri@gmail.com

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, E-mail: somwang_inchai@yahoo.com

The Buddhist Management of Mahavijjalaya of Buddhist Economics^{*}

Sasiwimon Puphoung^{**} Wirunsiri Jaima^{***} Somwang Inchai^{****}

(Received: October 26, 2020; Revised: November 18, 2020; Accepted: November 20, 2020)

Abstract

Buddhist Management of Mahavijjalaya of Buddhist Economics consists of objective is to research the Buddhist Management of Mahavijjalaya of Buddhist Economics and also research about the education of Agricultural Buddhist Economics School, as well as building a Buddhist management educational model for non-formal education. (Agricultural Buddhist Economics School). The study indicated that:

1. The Buddhist Management of Mahavijjalaya of Buddhist Economics consists of administrative structure which is divided into 3 parts namely Agricultural Buddhist Economics School, Cheevaganusorn School and Lanna Art Conservative School. Buddhist management of Mahavijjalaya of Buddhist Economics is a combination of modern management science, together with the principles of Buddhism applied in the management, including (1) Four noble truths (2) Four right efforts (3) Three good conducts (4) Four Power of sympathy (5) Five intrepidities (6) Seven qualities of a good man (7) Ten virtues of the king (8) Four sublime states of mind (9) Ten Kalamasutta (10) Four virtues leading to temporal welfare and (11) Four bases of sympathy.

2. Educational management of Agricultural Buddhist Economics School includes unique educational management models that are: (1) focusing on solving the poverty problem with the honest occupations and organic agriculture towards sustainable development under the concept learning by doing (2) Dividing student's identities into 10 characters by using dhamma and (3) principle courses focus on moderate economics, sustainable development through the integration of Buddhism, Cultural Buddhist, Agriculture Buddhist, Economic, and Modern Sciences and (4) The student achievement indicators must meet three criteria: survive, self-sufficient and live well.

3. Form the model of Buddhist Educational Management for educational administration for non-formal education which consists of 2 major ideas; (1) 10 student's identities and (2) learning by doing is the man idea for educational management which includes 5 basis points.

Keywords: Buddhist management, Mahavijjalaya of Buddhist Economics, non-formal education

^{*} Granted Research Funds by National Research Council of Thailand Fund

^{**} Lecturer, Management Science Faculty, ChiangRai Rajabhat University, E-mail: ohmsimon@gmail.com

^{***} Assistant Professor, Management Science Faculty, ChiangRai Rajabhat University, E-mail: jwirunsiri@gmail.com

^{****} Assistant Professor, Faculty of Humanity, ChiangRai Rajabhat University, E-mail: somwang_inchai@yahoo.com

บทนำ

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐศาสตร์มีชัยมา การพัฒนาอย่างยั่งยืน) ก่อตั้งขึ้นจากความคิดริเริ่มของพระเมธีวชิโรดม (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี หรือ ว.วชิรเมธี) ซึ่งมีมูลเหตุเกิดจากการรับทราบปัญหาการเป็นหนี้ครัวเรือนของชาวบ้าน (ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร) ในเขตตำบลห้วยสัก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยท่านให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 4 หมู่บ้าน พบว่า ทั้ง 4 หมู่บ้านมีหนี้ครัวเรือนร่วมกันถึง 85 ล้านบาท เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 200,000 บาท จากปัญหาดังกล่าวนั้น ท่านจึงคิดหาวิธีช่วยชาวบ้านให้บรรเทาและหายจากความยากจน สามารถที่จะยืนหยัดพึ่งตนเองทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจให้ได้ มูลนิธิวิมุตตาลัย (2558: 1) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ท่านได้เปิดหลักสูตรสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธให้แก่เกษตรกรทั่วไป ในเขตตำบลห้วยสัก และต่อมาได้ขยายเครือข่ายครอบคลุมเกือบทุกอำเภอในจังหวัดเชียงราย

เมื่อทดลองเปิดหลักสูตรสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์วิถีพุทธให้แก่เกษตรกรได้ระยะเวลาหนึ่ง แนวทางดังกล่าวนี้ สามารถที่จะแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือน และปัญหาการทำเกษตรกรรมโดยใช้สารเคมี จนส่งผลเสียต่อคน สัตว์ สิ่งแวดล้อมของเกษตรกรได้ ต่อมา ในปี พ.ศ. 2555 พระเมธีวชิโรดม ได้แต่งตั้งมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ขึ้น เพื่อเป็นสถาบันการศึกษาทางเลือก และ เพื่อพัฒนาตามปรัชญาพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อบูรณาการพุทธศาสนากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (2) เพื่อแก้ปัญหาความยากจนในหมู่เกษตรกรชาวไทย (3) เพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและ (4) เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนพุทธเกษตรที่เข้มแข็ง สามารถยืนหยัดพึ่งตนเองได้ ทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจ

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ มีโรงเรียนอยู่ภายใต้การบริหาร จำนวน 3 โรงเรียน คือ

1. โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านเกษตรกรรม ผลิต แปรรูปจำหน่าย การบริหารตน และการบริหารจัดการใจ
2. โรงเรียนชีวگانุสรณ์ ศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพร การผลิตยา การรักษาสุขภาพกายและใจ
3. โรงเรียนสืบศิลป์แผ่นดินล้านนา ศึกษาเกี่ยวกับงานด้านศิลปวัฒนธรรม สอน เผยแพร่ แลกเปลี่ยน และสร้างเครือข่ายศิลปวัฒนธรรม

การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ทั้ง 3 เรียนในระยะเวลาที่ผ่านมา ประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพึงพอใจ โดยเฉพาะหลักสูตรของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาที่เป็นเกษตรกร อยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี แนวทางการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ มีลักษณะเป็นสถาบันการศึกษานอกระบบ กำหนดหลักสูตรขึ้นมาเอง สร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการเรียนการสอนเอง ถือว่าเป็นอิสระทางปัญญาและวิชาการอย่างเต็มที่ (มูลนิธิวิมุตตาลัย, 2558: 7) เป็นหลักสูตรแกนกลางสำหรับนำมาใช้การจัดการศึกษาใช้หลัก “พุทธเศรษฐศาสตร์” พระเมธีวชิโรดม

ได้ให้ความหมายโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ว่า การทำมหากินตามรอยพุทธธรรม เป็นการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน

การบริหารจัดการดังกล่าวนี้ ถือว่าครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ แทบทุกแขนง เป็นการประยุกต์ใช้แนวทางการบริหารจัดการตามแนวพุทธธรรมกับหลักวิชาการสมัยใหม่ แต่อย่างไรก็ดี การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นการนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ จึงมีความหลากหลายสูงมาก และผู้ที่ไม่มีความรู้อย่างลึกซึ้งในพุทธธรรม ไม่สามารถที่จะจำแนกได้ว่าส่วนไหนเป็นกระบวนการบริหารจัดการตามแนวพุทธธรรม ส่วนไหนเป็นกระบวนการบริหารจัดการตามแนวศาสตร์วิชาการสมัยใหม่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะมีการนำมาใช้แบบองค์รวม

คณะวิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษานอกระบบ และการบริหารจัดการที่แตกต่างในสถานศึกษาอื่น เพราะมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์มุ่งเน้นการเรียนเชิงปฏิบัติการ “Learning by doing” ผู้ที่จบการศึกษาไม่มีวุฒิปริญญาบัตรรับรอง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาลักษณะการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และการศึกษาลักษณะการบริหารจัดการด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อจำแนกแยกแยะและจัดหมวดหมู่ จะทำให้เห็นกระบวนการและระบบการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และสร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบของการบริหารจัดการด้านการศึกษา ตามแนวพุทธธรรมสำหรับสถานศึกษานอกระบบทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศ เพื่อให้ประโยชน์ ความสุข สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจแก่บุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์
2. ศึกษาการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์
3. สร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาสำหรับสถานศึกษานอกระบบ

นิยามศัพท์

การบริหารจัดการเชิงพุทธ หมายถึง การบริหารจัดการที่นำความรู้ทางศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่มาผสมผสานกับการบริหารจัดการเชิงพุทธธรรมหรือนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้

การบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธ หมายถึง การบริหารจัดการศึกษาที่ได้นำความรู้ทางศาสตร์การบริหารจัดการศึกษาสมัยใหม่มาผสมผสานกับการบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธธรรมหรือนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

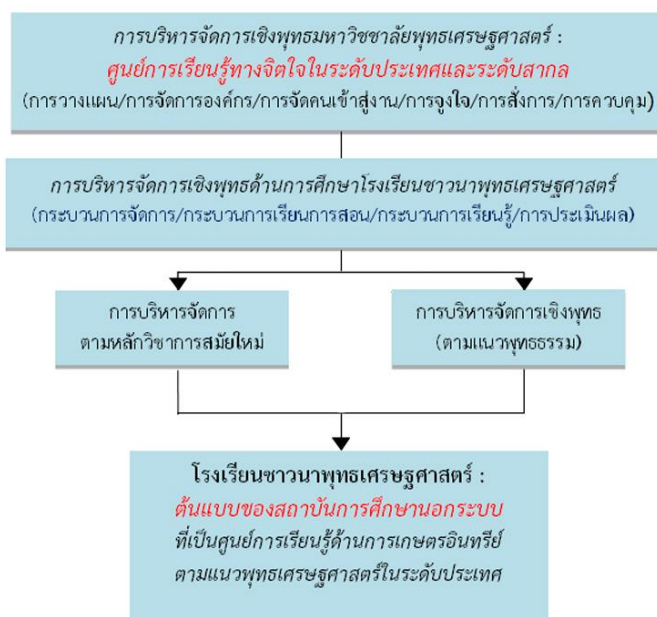
คณะผู้วิจัยได้นำกระบวนการการบริหารจัดการ ตามหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ การบริหารจัดการคนในองค์กร การบริหารการศึกษา และบริหารตามแนวพุทธธรรม มาสรุปได้ดังนี้

หลักของการบริหารจัดการสมัยใหม่ ตามทฤษฎีของ คูนต์ซ์ และ เซวลิ (Koontz and Cyril O' Donnell, 1972) 5 ประการ ได้แก่ POSDC ประกอบด้วย การวางแผน (P-Planning) การจัดการองค์กร (O-Organizing) การจัดสรรและการบริหารบุคลากร (S-Staffing) การอำนวยการ (D-Directing) และการควบคุม (C-Control)

หลักการบริหารจัดการคนในองค์กร ตามทฤษฎีของ อัลตัน ชเวเยอร์ (Schweyer Allan, 2004) 6 ประการ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการคนเก่ง (Talent Management System: TMS) ประกอบด้วย แหล่งบุคลากรคุณภาพ (S-Sourcing) การคัดกรอง (S-Screening) การคัดเลือก (S-Selection) การใช้คนเก่งทำงาน (D-Deployment) การพัฒนาคน (D-Development) การรักษาให้คงอยู่ (R-Retention)

หลักการบริหารการศึกษาตามทฤษฎีของ ลูเทอร์ และ เออร์ลิค (1973) ได้แก่ POSDCoRB ประกอบด้วย การวางแผน (P-Planning) การจัดองค์กร (O-Organizing) การจัดคนเข้าทำงาน (S-Staffing) การสั่งการ (D-Directing) ความร่วมมือ (Co-Coordinating) การรายงาน (R-Reporting) และงบประมาณ (B-Budgeting)

หลักการบริหารจัดการตามแนวพุทธธรรม 3 ประการ ประกอบด้วย จักกมามีปัญญามองการณ์ไกล (มีวิสัยทัศน์ดี) วิรุโธมมีการจัดการที่ดี (มีความชำนาญด้านเทคนิค) และนิสสัยสัมปันโน-มีมนุษยสัมพันธ์ดี (มีเครือข่ายดี)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากร: ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ พระหรือเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และผู้ร่วมงานหรือผู้ให้การสนับสนุนมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และ 2 มีขั้นตอน คือ (1) รวบรวมข้อมูลทุกข้อมติ (2) วิเคราะห์งานเขียนของพระเมธีวชิโรดม (พระมหาวิจิตร วชิรเมธี หรือ ว. วชิรเมธี) (3) สัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ (4) สังเกตลักษณะของการบริหารจัดการ และ (5) สรุปและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาลักษณะของการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 มีขั้นตอน คือ (1) ศึกษาพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของการบริหารจัดการ (2) นำผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 และ 2 มาสรุปและเปรียบเทียบกับลักษณะของการบริหารจัดการตามแนวพุทธธรรม (3) สรุปและวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำผลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์หาแนวคิดการบริหารจัดการตามหลักพุทธธรรมและการประยุกต์พุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ (4) ตรวจสอบผลการวิเคราะห์โดยผู้ทรงคุณวุฒิผู้บริหาร และผู้ร่วมงานหรือผู้ให้การสนับสนุน และ (5) สรุปข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาสร้างต้นแบบ การบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาสำหรับสถานศึกษานอกระบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย: การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหางานวิจัย (Content Analysis) โดยมีการจัดกลุ่มเนื้อหาหลักที่มีความหมายสอดคล้องใกล้เคียงกัน (Common Theme) ตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก ใช้วิธีการตรวจสอบผลวิจัยสามเส้า (triangulation) มาตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย แล้วสรุปเป็นแนวคิดการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ตามหลักพุทธธรรม และการประยุกต์พุทธธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่ หลังจากนั้นจึงนำมาสร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาสำหรับสถานศึกษานอกระบบ

สรุปผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ มีโครงสร้างการบริหารออกเป็น 3 ส่วน คือ โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ โรงเรียนชีวกานุสรณ์ และโรงเรียนสืบศิลป์ถิ่นล้านนา ผู้รับผิดชอบส่วนงานแต่ละส่วนเรียกว่า “ผู้จัดการ” ขึ้นตรงกับผู้อำนวยการ คือ พระเมธีวชิโรดม ทั้งการรับนโยบาย การสั่งการ การกำกับดูแล และการสรุปผลประเมินผลการปฏิบัติงาน

การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ตามหลักแนวคิดของพระเมธีวชิโรดม
สรุปได้ดังนี้

1) การวางแผนการจัดการ ใช้หลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค กับโรงเรียน
ทั้ง 3 แห่ง

2) การจัดองค์กรเป็นลักษณะแบบแนวราบ ใช้ความสุขของผู้ปฏิบัติงานเป็นแรงจูงใจให้
ทุกคนทำงานภายใต้แนวคิด “ขอให้เธอเบิกบานกับการรับใช้เพื่อนมนุษย์” โดยมีการมอบหมายงานตาม
ความสามารถและความถนัดของแต่ละคน

3) การจัดคนเข้าทำงาน มุ่งเน้นการให้โอกาสคนตามแนวคิดที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีศักยภาพ
ของตนเอง โดยอาจแยกย่อยเป็นคุณสมบัติทั่วไป คือ รู้จักคุ้นเคยกันมาก่อน มีความฉลาดหลักแหลม
มีไหวพริบดี มีบุคลิกภาพดี มีใจรักการบริการเพื่อนมนุษย์ มุ่งมั่น และอดทน

4) การสั่งการเป็นลักษณะแนวราบ ผู้ปฏิบัติงานจะรับคำสั่งการโดยตรงจากผู้อำนวยการและ
ผู้จัดการ จึงเป็นการลดขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนลง การรายงานก็เช่นเดียวกัน ผู้ปฏิบัติงานสามารถรายงาน
ได้โดยตรง

5) ความร่วมมือเป็นไปในลักษณะเพื่อนร่วมงานแบบกัลยาณมิตร ไม่เป็นการแข่งขันแต่เป็น
การทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือ

6) การรายงานผลของการปฏิบัติงาน เป็นลักษณะการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้า ช่วยเหลือ
และให้คำแนะนำ

7) งบประมาณจัดสรรตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค ตามวัตถุประสงค์โครงการ/กิจกรรม ที่
ได้รับการจัดสรร และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต จะเป็นค่าตอบแทนผู้ปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย
พุทธเศรษฐศาสตร์

8) การควบคุม พระเมธีวชิโรดม ได้ขยายขอบเขตของคำว่า “ควบคุม” ออกไปมากกว่าการ
ควบคุมการทำงานทั่ว ๆ ไป โดยเน้นการควบคุมงานที่ทำ ทีมงานที่ร่วมมือกันทำ ตลอดจนการควบคุม
ตนเองของแต่ละบุคคลจากกิเลสชั่วร้ายในด้านมืดของจิตใจ โดยอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา
มาเป็นตัวกำกับฝึกฝน

9) การจูงใจที่มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์มอบให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ได้รับความ
ไว้วางใจจากผู้บริหารและสังคม ได้รับการส่งเสริมอาชีพ ได้รับคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งตนเองและ
ครอบครัวได้รับความสุขในการทำงาน และได้รับการพัฒนาการศึกษาและสติปัญญาเพิ่มขึ้น

ภาวะผู้นำ ด้านศักยภาพภาวะผู้นำมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น พระเมธีวชิโรดม นำเสนอแนวคิดผู้นำต้องมีลักษณะของ “ผู้นำแห่งการตื่นรู้” โดยต้องฉลาดในการใช้คน กล้าใช้คนเก่ง พัฒนาทีมงาน เบิกบานในการรับใช้เพื่อนมนุษย์ มีจินตนาการที่สดใหม่ ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม มุ่งเป้าหมายที่วางไว้เป็นหลัก นำความล้มเหลวมาเป็นครู มีความสุขกับการทำงาน กล้าคิดนอกกรอบ เครือข่ายกว้างขวาง โปร่งใสไร้ทุจริต มีจริยภาพหลากหลาย และต้องมีเสน่ห์ครองใจคนได้

แนวคิดในด้านการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ทั้ง 3 โรงเรียน ของพระเมธีวชิโรดม เป็นไปในลักษณะการนำความรู้ทางศาสตร์การบริหารจัดการสมัยใหม่ (Modern Management Approache) มาผสมผสานกับการบริหารจัดการเชิงพุทธธรรม โดยพระอาจารย์ได้นำศาสตร์ทางการบริหารจัดการสมัยใหม่เป็นแกนหลัก และนำแนวทางของพุทธธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกลมกลืน ซึ่งเป็นการบริหารจัดการทั้งระดับตัวบุคคลที่เน้นทั้งศักยภาพภายนอก (กายภาพ) และศักยภาพภายใน (จิตภาพ) ระดับองค์การที่เน้นความถูกต้อง เทียงธรรม ยุติธรรม และความอำนวยประโยชน์เกื้อหนุนทั้งต่อตนเอง หน่วยงาน ชุมชน และสังคมโดยรวม

คณะวิจัยได้นำหลักการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามทฤษฎีของ กุลลิค และ เออร์วิค (Gulick Luther H. and Lyndall Urwich, 1973) ที่มีชื่อย่อเรียกว่า POSDCoRB มาเปรียบเทียบกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่พระเมธีวชิโรดม ได้นำมาใช้ในการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) การวางแผน ใช้แนวคิดตามทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผสมกับพุทธธรรม คือ การใช้หลักอริยสัจ 4
- 2) การจัดองค์กร ใช้ตามแนวคิดของการ์ดเนอร์ด้วยกระบวนการสร้างความสุข ผสมกับพุทธธรรม คือ สัมมปปทาน 4 สุจริต 3 และสังคหพล 4
- 3) การจัดคนเข้าสู่งาน ใช้แนวคิดการคัดเลือกบุคลากรด้วยคุณลักษณะ 6 ประการ ตามทฤษฎีอัจฉริยภาพของมนุษย์ 8 ด้านของการ์ดเนอร์ (Gardner H., 1999) ผสมกับพุทธธรรม คือ หลักธรรมเวสารัชกรณธรรม ธรรมที่ทำให้เกิดความกล้าหาญ จำนวน 5 ประการ
- 4) การอำนวยการ ใช้แนวคิดตามทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผสมกับพุทธธรรม คือ สัปปริสธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วยธรรม 7 ขั้นตอน คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บุคคล และรู้ชุมชน
- 5) การประสานงาน ใช้แนวคิดตามทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผสมกับพุทธธรรม คือ วิสุจริต ทศพิรชาชธรรม 10 และพรหมวิหารธรรม 4
- 6) การรายงาน ใช้แนวคิดตามทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผสมกับพุทธธรรม คือ วิสุจริต มโนสุจริต ปิยวาจา สังคหวัตถุ 4 และกาลามสูตร 10

7) การงบประมาณ ใช้แนวคิดตามทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ ผสมกับพุทธธรรม คือ ทัศนคติ 4 (หัวใจเศรษฐี โดยมีคำย่อคือ อุ อา กะ สะ) และสังคหวัตถุ 4

สรุปหลักพุทธธรรมที่พระเมธีวชิโรดม นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ (1) พรหมวิหารธรรม 4 (2) ทศพิธราชธรรม 10 (3) อิทธิบาท 4 (4) อริยสัจ 4 (5) มรรคมีองค์ 8 (6) พละ 4 (7) สังคหวัตถุ 4 (8) สัมปติธรรม 7 (9) เวสารัชชการณะ 5 (10) บารมี 6 (11) ทัศนคติ 4 (12) ปธาน 4 (13) สัมมปธาน 4 และ (14) กาลามสูตร 10

ทั้งนี้สามารถสรุปลักษณะการบริหารจัดการของพระเมธีวชิโรดม คือ การบริหารจัดการแบบสมดุล เป็นการทำงานประสานกับคุณภาพของชีวิตคือผลสัมฤทธิ์ของทางสายกลาง โดยต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตขององค์กร และบุคลากรให้เกิดความสมดุล 4 ประการ คือ 1) สมดุลกาย + สมดุลใจหรือจิตวิญญาณ 2) สมดุลงาน + สมดุลชีวิต 3) สมดุลโลก + สมดุลธรรม และ 4) สมดุลส่วนตัว + สมดุลส่วนรวม

2. การบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์

โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์มีบริบทด้านการบริหารจัดการศึกษาที่มีลักษณะปลีกย่อยและมีลักษณะเฉพาะ (เอกลักษณ์) คือ

1) แนวคิดหลักการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ พระเมธีวชิโรดม มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนด้วยสัมมาชีพและเกษตรแบบอินทรีย์สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการลงมือทำ (Learning by Doing)

2) อัตลักษณ์ของนักเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น กำหนดออกเป็น 10 ข้อ โดยใช้ธรรมะเป็นแกน ได้แก่ ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตสมดุล ใจบุญแบ่งปัน ไม่หวั่นงานหนัก รักพี่เพื่อนน้อง ไม่เกียจข้อบอขายมุข ความทุกข์เป็นครู และกตัญญูเป็นเลิศ

3) หลักสูตรแกนกลางของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ มุ่งเน้นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมา การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการรวม ธรรมะ เศรษฐศาสตร์ พุทธเกษตร และพุทธวัฒนธรรม เข้าด้วยกัน

4) ตัวชี้วัดความสำเร็จของนักเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์มีความยืดหยุ่นสูง โดยผู้ที่จบการศึกษาต้องผ่านเกณฑ์ 3 ข้อ คือ อยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี

5) การบริหารจัดการของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผนการจัดการโดยยึดการศึกษาปัญหาเป็นเบื้องต้นโดยประยุกต์พุทธธรรม คือ อริยสัจ 4 (2) การจัดการองค์กรเป็นลักษณะแนวราบเช่นเดียวกันหมด คือ การสื่อสารแบบสองทาง ตัวต่อตัว ไม่มีขั้นตอนที่ย่างเขี่ยข้อ (3) การจัดคนเข้าทำงาน แบ่งออกเป็นกลุ่มผู้บริหาร กลุ่มแรงงานปฏิบัติการ และ

กลุ่มคณาจารย์ผู้สอน และ (4) การสั่งการเป็นการรับคำสั่งจากผู้อำนวยการ โดยตรงทั้งระดับผู้บริหารระดับปฏิบัติการ และคณาจารย์ผู้สอน

แนวคิดการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่พระเมธีวชิโรดม ได้นำมาใช้เป็นการนำความรู้ทางศาสตร์การบริหารจัดการด้านการศึกษาตามหลักวิชาสมัยใหม่ และนำแนวทางของพุทธธรรมมาปรับใช้ให้เหมาะสมกลมกลืน ซึ่งสามารถสรุปการเปรียบเทียบได้ดังนี้

1) กระบวนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ใช้แนวคิดตามหลักวิชาสมัยใหม่ ผสมกับหลักพุทธธรรม คือ อริยสัจ 4

2) การจัดกระบวนการเรียนการสอน ใช้แนวคิดตามหลักวิชาสมัยใหม่ ผสมกับหลักพุทธธรรม กล่าวคือ เนื้อหาของหลักสูตรแกนกลางจะใช้หลักของพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ทั้งหมด ประกอบด้วยพุทธธรรม พุทธวัฒนธรรม พุทธเกษตร และพุทธเศรษฐศาสตร์

3) การจัดกระบวนการเรียนรู้ ใช้แนวคิดตามหลักวิชาสมัยใหม่ ผสมกับหลักพุทธธรรม คือ ทิฐุธรรมมีกัตถะ 4 (หัวใจเศรษฐี) และอตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน)

4) การประเมินผล ใช้แนวคิดตามหลักวิชาสมัยใหม่ ผสมกับหลักพุทธธรรม คือ ทิฐุธรรมมีกัตถะ 4 และอตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ และสังคหัตถุ 4

สรุปหลักธรรมที่พระเมธีวชิโรดม นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จำนวน 4 หมวดหลัก (จากจำนวนทั้งหมด 14 หมวด) ได้แก่ (1) อริยสัจ 4 (2) ทิฐุธรรมมีกัตถะ 4 (3) สังคหัตถุ 4 และ (4) อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน)

3. สร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาสำหรับสถานศึกษานอกระบบ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การบริหารจัดการ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ คณะผู้วิจัยจึงนำมาสรุปเป็นต้นแบบเพื่อเป็นทางเลือกของระบบการศึกษารูปแบบใหม่ในปัจจุบัน ดังนี้

1) ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์จะต้องประกอบด้วยอัตลักษณ์ 10 ประการ คือ ขยันหา (อุฏฺฐานะสัมปทา) รักษาดี (อารักขสัมปทา) มีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตฺตา) ใช้ชีวิตสมดุล (สมชีวิตตา) ใจบุญแบ่งปัน (ทาน) ไม่หวั่นงานหนัก (วิริยารัมภะ) รักพี่เพื่อนฝูง (นิสสัยสัมปันโน) ไม่เกี่ยวข้องอบายมุข (อปายมุขา เวรมณี) ความทุกข์เป็นครู (จตุราริยสัจจ์) และกตัญญูเป็นเลิศ (กตัญญูกตเวทิตี) คือเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติทั้งระดับกายภาพและจิตภาพ

2) การจัดการศึกษา เป็นระบบการศึกษาที่ลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) ประกอบด้วย

2.1) การจัดการศึกษา เป็นการจัดแบบหลวม ๆ โดยสัมพันธ์กับครูผู้สอนและนักศึกษาในขณะนั้นว่า จะต้องใช้รูปแบบใด อาจจะไม่เหมือนกันทุกกลุ่มเสมอไป

2.2) หลักสูตรที่เปิดสอนครอบคลุม 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรด้านศาสตร์วิชาการสมัยใหม่ หลักสูตรด้านวิชาประสบการณ์ชีวิต (วิชาชีพ) และหลักสูตรด้านวิชาพระพุทธศาสนา

2.3) คุณสมบัติของนักศึกษาไม่มีการจำกัดหรือผูกมัด มุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคลว่า “คนที่อยากเรียน ต้องได้เรียน” แต่ต้องเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ อิทธิบาท 4 ทิฐุธรรม 4 และสังคหวัตถุ 4

2.4) ระบบการเรียนการสอน เป็นระบบการศึกษาตามอัธยาศัย สัมพันธ์กับการตกลงระหว่างคณาจารย์ผู้สอนกับนักศึกษา ซึ่งจะไม่เหมือนกับระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในปัจจุบัน

2.5) การวัดผลประเมินผลเป็นการวัดตามความเป็นจริง โดยผู้เรียนและคณาจารย์ผู้สอนจะกำหนดรู้ร่วมกันว่าผ่านหรือไม่ จุดมุ่งหมายสูงสุดของการวัดและประเมินผล คือ นักศึกษาเมื่อจบหลักสูตรแล้วต้อง “อยู่รอด อยู่ได้ อยู่ดี”

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการเชิงพุทธของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ แบ่งส่วนหน่วยงานในด้านการบริหารจัดการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ โรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ โรงเรียนชีวกานุสรณ์ และโรงเรียนสืบศิลป์ถิ่นล้านนา ซึ่งการแบ่งเช่นนี้คล้ายกับการแบ่งเป็นคณะวิชาหรือสำนักวิชาของสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ในปัจจุบัน โดยมอบให้ผู้บริหารรับผิดชอบแต่ละส่วนเรียกว่า “ผู้จัดการ” เทียบเท่ากับ “คณบดี” อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการแบ่งส่วนงานออกเป็น 3 ส่วน แต่ในด้านการบริหารงานกลับไม่เหมือนสถาบันการศึกษาอื่น เพราะไม่ได้แบ่งงานย่อยลงไปเป็นโปรแกรมวิชาหรือกลุ่มสาระวิชา คงแบ่งการบริหารงานแบบหลวม ๆ ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว การสั่งการและการควบคุมจึงยังขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการ คือ พระเมธีวชิโรดม เพียงท่านเดียว ดังนั้น พระอาจารย์จึงเป็นแกนกลางหรือเป็นคุมหลักของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ ลักษณะการบริหารจัดการเช่นนี้ มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย

จุดเด่น คือ ทำให้ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานลงมาก ไม่ยุ่งยากซับซ้อน การปฏิบัติกรต่าง ๆ สามารถทำได้สะดวก ในข้อนี้ พระเมธีวชิโรดม ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาเช่นนี้ว่าเป็นการจัดการแบบใหม่ เพราะไม่ต้องการให้การบริหารจัดการโรงเรียนมีส่วนงานที่ยุ่งยากรุงรังเช่นกับ

โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งผูกพันกับระบบราชการ ดังนั้น การบริหารจัดการมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ จึงมีความคล่องตัวสูง สามารถจัดการได้ทันที ประกอบกับมีพระอาจารย์เป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการ ซึ่งท่านมีความเป็นผู้นำสูงและมีความสามารถในการบริหารงาน บริหารคน และบริหารตนเป็นเลิศ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จึงประสบความสำเร็จค่อนข้างสูง ลักษณะการบริหารจัดการดังกล่าวนี้ พระอาจารย์ได้กล่าวถึงผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารหน่วยงาน องค์กร ต้องมีองค์ประกอบ 3 ประการ ในหนังสือเคล็ดลับหัวใจเศรษฐี (วุฒิชัย วชิรเมธี, พระมหา, 2559) คือ วิสัยทัศน์ดี มีการบริหารจัดการที่ดี และมีเครือข่ายสัมพันธ์ที่ดี

ในส่วนของจุดด้อยนั้น เป็นการคาดการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต เพราะการบริหารจัดการแบบแนวราบและมีบุคคล ๆ เดียวเป็นแกนกลาง แม้ว่าจะมีความคล่องตัวสูง ซึ่งเหมาะสำหรับองค์กรเล็ก ๆ แต่ถ้าองค์กรมีขนาดใหญ่ขึ้น จำนวนนักศึกษามากขึ้น จำนวนบุคลากรมากขึ้น การบริหารงานที่มีการสั่งงานขึ้นตรงกับบุคคล ๆ เดียว อาจก่อให้เกิดความเหน็ดเหนื่อยมากขึ้น และงานต่าง ๆ พอกพูนมากขึ้น โดยเฉพาะในยุคเปลี่ยนผ่านที่มีผู้รับผิดชอบงานในยุคต่อมา ไม่ใช่บุคคลที่มีความเพียบพร้อมและสมบูรณ์แบบเช่นพระเมธีวชิโรดม แต่จุดด้อยนี้ ทางพระอาจารย์ได้มองเห็นและได้แสดงความคิดเห็นทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไว้ในที่หลายแห่ง ยกตัวอย่างในหนังสือหนึ่งในร้อย (วุฒิชัย วชิรเมธี, พระมหา, 2551) ว่า ในยุคแรก ๆ นั้น การจัดการขององค์กรมีจินตนาการที่สดใหม่ กล้าคิดต่าง (thing different) และกล้าเสี่ยง การทำงานจะเริ่มที่จินตนาการ ไม่ใช่คิดถึงแต่ข้อจำกัด ตัวอย่างของพระอาจารย์ เมื่อตอนที่จัดตั้งที่นี่ (ไร่เชิญตะวัน) ถ้าจะตั้งให้เป็นวัดก่อนแล้วเมื่อไหร่จะได้รับอนุญาต หรือรอจนเสร็จก่อน (เพราะมัวคิดว่าถ้าเป็นแบบนี้ใครจะมาจนถึไม่ดี) ณ เวลานี้ไร่เชิญตะวันคงยังไม่มีแน่ ๆ ส่วนคนที่มีแต่โครงการที่อยู่ในหัว เขาจะคิดละเอียดมาก คิดจนกระทั่งไม่ทำอะไร ดังนั้น อย่ามัวแต่ลงมือทำอะไรลงมือทำ และพระอาจารย์ได้กล่าวไว้ในหนังสือบริหารคนให้สำราญ บริหารงานให้สัมฤทธิ์ (วุฒิชัย วชิรเมธี, พระมหา, 2552) ซึ่งพระอาจารย์ตั้งข้อสังเกตในคำอนุโมทนาบอกว่า ในบรรดาสิ่งที่ยับยั้งที่สุดในโลก ไม่มีอะไรจะยับยั้งยิ่งไปกว่าคน เพราะคนคือองค์กรรวมของความยับยั้ง เพราะคนคือองค์กรรวมของวิวัฒนาการสูงสุด ดังนั้น การอยู่กับคนให้ราบรื่นจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ยิ่งการบริหารคนให้ประสบความสำเร็จยิ่งต้องใช้สติปัญญาและศิลปะขั้นสูง แต่ถ้าหากใครทำได้คน ๆ นั้นนับเป็นยอดคน เหมือนกับปราชญ์คนหนึ่งเคยกล่าวว่า สุดยอดของการทำงานก็คือ การทำงานที่เกี่ยวข้องกับคนให้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ พระอาจารย์ ยอมรับว่า ถึงที่สุดแล้ว การบริหารจัดการองค์กรและบุคลากร ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ต้องมีการผสมผสานกัน ดังปรากฏในหนังสือบริหารคนให้สำราญ บริหารงานให้สัมฤทธิ์ (วุฒิชัย วชิรเมธี, พระมหา, 2552) เช่นกันว่า การบริหารทั้ง 4 แบบ (แบบพนักงานรถไฟ แบบชาวนา แบบนายแพทย์ และแบบชาวประมง)

มีข้อดีและข้อเสียอยู่ปะปนกัน ดังนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บริหารแบบใดแบบหนึ่ง ต้องเอาความรู้จักระแวงระวังแบบพนักงานรถไฟ มาบวกกับความกล้าเสี่ยงแบบชาวประมง ก็จะทำได้ผู้บริหารที่กล้าเสี่ยงแต่รอบคอบ เอาหนักแก้ปัญหาแบบนายแพทย์มาบวกกับความกล้าเสี่ยงแบบชาวประมง ก็จะเป็นคนที่เสี่ยงไปด้วย ขณะเดียวกันก็จะแก้ปัญหาองค์กรได้ด้วย เอาผู้บริหารแบบชาวนา คือ ทำธุรกิจสายงานการผลิตที่ตัวเองเชี่ยวชาญที่สุด ไม่ออกไปในน่านน้ำที่มองไม่เห็นว่าจะตัวเองจะชนะ ไม่จับปลาในที่ ๆ คาดการณ์จำนวนปลาไม่ได้ แต่ทำธุรกิจเฉพาะที่ตัวเองเชี่ยวชาญและถนัดเท่านั้นแบบชาวนา เอามาบวกกับความกล้าเสี่ยงแบบชาวประมงก็ได้ ฉะนั้น ผู้บริหารทั้งสี่แบบนี้ สามารถบูรณาการให้เหลือแบบเดียว แต่มีสี่ทักษะ ถ้าใครทำได้ นั่นคือผู้บริหารที่พึงประสงค์ คือ ระมัดระวังแบบพนักงานรถไฟ กล้าผ่าตัดแบบแพทย์ ทำในสิ่งที่องค์กรตนเองเชี่ยวชาญแบบชาวนา และกล้าท้าทายโอกาส กล้าตัดสินใจ กล้าลงทุนแบบชาวประมง เรียกว่า “บูรณาการผู้บริหาร” และพระอาจารย์ได้แสดงถึงการวางคนที่จะต้องร่วมทำงานและสานต่อว่า ผู้นำแห่งการตื่นรู้จะต้องกล้าใช้คนเก่ง (ไม่อิงคนเก่งกว่าตัวเอง) สิ่งนี้ยากที่สุดของผู้นำ ผู้นำส่วนใหญ่ไปไม่ถึงจุดสูงสุด เมื่อเห็นลูกน้องหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเก่ง ก็จะ ไม่ใช้งานหรือขจัดออกจากองค์กร นี่คือนโยบายของผู้นำส่วนใหญ่ในโลกนี้ที่ไม่กล้าใช้คนเก่ง แต่ถ้าผู้นำเก่งจริง ต้องมีหัวใจ ที่กว้างขวาง ต้องมีความใจกว้างพอที่จะเปิดเวทีให้คนรุ่นใหม่ ได้แสดงศักยภาพของเขาอย่างเต็มที่ เพื่อจะได้เป็นตัวแทนของกลุ่มคนรุ่นต่อไป

2. การบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาของโรงเรียนชาวนาพุทธเศรษฐศาสตร์

รูปแบบการบริหารจัดการของโรงเรียนชาวนาพุทธเศรษฐศาสตร์ พระเมธีวชิโรดม ได้นำมาใช้ที่ไร่เชิญตะวันเป็นแห่งแรก อาจเรียกว่า พระอาจารย์ทดลองทำเป็นครั้งแรกก็เป็นได้ รูปแบบการจัดการศึกษามุ่งเน้นการแก้ปัญหาความยากจนด้วยสัมมาชีพ และเกษตรแบบผสมผสานระหว่าง พุทธธรรม + พุทธเกษตร + พุทธวัฒนธรรม + การบริหารจัดการสมัยใหม่ + เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ พระอาจารย์เรียกรูปแบบการศึกษาเช่นนี้ว่า “การบริหารจัดการศึกษาแบบเชิงพุทธ” หลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือเรียกว่า การวางแผนการจัดการ โดยพระอาจารย์นำหลักธรรมอันเป็นแกนกลางของพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เรียกตามศาสตร์สมัยใหม่ว่า “การหาสาเหตุโดยใช้จุดเริ่มต้นของปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problemcenter)” พร้อมทั้งได้นำหลักธรรมข้ออื่นๆ มาประยุกต์ในการบริหารจัดการ ระบบการจัดการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างศาสตร์สมัยใหม่กับหลักพุทธธรรมเช่นนี้ หลายแห่งพยายามนำเอาแนวคิดทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติ แต่ก็ไม่สามารถทำให้โดยตลอด แต่พระเมธีวชิโรดม สามารถนำมาใช้จนเกิดเป็นรูปธรรมได้ จึงถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ควรเป็นต้นแบบให้กับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ เพราะย่อมทำให้องค์กรนั้น ๆ มีความเข้มแข็งทางศักยภาพของมนุษย์ทั้งปัจจัยด้านพฤติกรรม สติปัญญา

และจิตวิญญาณ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถพ โยนิจ (2549) ทำการศึกษา เรื่องการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การใช้หลักธรรมในการบริหารงาน ทำให้ผู้บริหารรู้จักและเข้าใจบุคลากรในโรงเรียนมากขึ้น ตลอดจนเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันในโรงเรียน ถ้าหากผู้บริหารและบุคลากรศึกษาหลักพุทธธรรมให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ และนำไปใช้ให้ถูกต้องกับเวลา สถานการณ์ และบุคคลย่อมทำให้การปฏิบัติงานของผู้บริหารและบุคลากรมีประสิทธิภาพ มีความชอบธรรม มีความสามัคคีทำมากขึ้น และสอดคล้องกับ มานิต เตชะโร (อุคนอก), พระ (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รัฐศาสตร์แนวพุทธ: พรหมวิหาร 4 กับนักปกครอง จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำ หรือนักปกครอง ถ้านักปกครองปฏิบัติตามย่อมได้รับความเคารพยกย่องสรรเสริญ และเป็นที่ยกย่องของผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชน แต่หากนักปกครองไม่ปฏิบัติตามหลักพรหมวิหาร 4 ปัญหาจะเกิดขึ้นในการบริหารและการปกครอง ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเกลียดชัง เมื่อนักปกครองมีคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารและการปกครองแล้วย่อมทำให้รัฐ และประชาชนมีความสุขและชีวิตที่ดีได้ไม่ว่ารัฐนั้นจะอยู่ในระบบการปกครองแบบใดก็ตาม

นอกจากนี้ การบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนชวนาพุทธเศรษฐศาสตร์นั้น พระเมธีวิโรดม ยังได้จัดการศึกษาที่ไม่เหมือนกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ทั้งยังไม่อิงกับระบบระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) อีกด้วย ดังนั้น รูปแบบการรับนักศึกษา คุณสมบัติของนักศึกษา ลักษณะของหลักสูตร/กลุ่มรายวิชา ระบบการเรียนการสอน การประเมินผลทางการศึกษา และเกณฑ์การจบหลักสูตร จึงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสมบัติของนักศึกษาไม่จำกัดทั้งเพศ อายุ สัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม และไม่มีค่าใช้จ่าย เรียกว่า “คนที่อยากเรียน ต้องได้เรียน” แต่จำกัดเฉพาะคุณสมบัติเชิงศักยภาพของมนุษย์ คือ ต้องเป็นผู้มุ่งมั่น อดทน ตั้งใจเรียน มีความเพียรมานะพยายาม

สำหรับเกณฑ์การจบหลักสูตรนั้น มุ่งเน้นเฉพาะคุณสมบัติ 3 ประการ คือ อยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี เพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ มีทักษะฝีมือ ทักษะชีวิต และมีคุณธรรมกำกับเสมอ เพื่อให้ไปประกอบอาชีพเป็นนายของตนเอง แต่พระอาจารย์ไม่ได้ผลิตนักศึกษาให้ไปรองรับการเป็นแรงงานของคนอื่น เพราะวุฒิการศึกษาที่ออกให้ ไม่ได้รับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงนำไปสมัครงานไม่ได้ เป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาที่มีอาชีพการเกษตรหรือตั้งใจทำงานเกษตรกรรม ได้มีโอกาสทำงานเกษตรกรรมด้วยตัวเองจริงๆ

3. การสร้างต้นแบบการบริหารจัดการเชิงพุทธด้านการศึกษาสำหรับสถานศึกษานอกระบบ

รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ เป็นหนึ่งในสามของโรงเรียนที่พระเมธีวชิโรดม ได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน ที่ต้องการให้เป็นทางเลือกของผู้คนที่ต้องการศึกษาหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาความยากจนด้วยพุทธเศรษฐศาสตร์อย่างยั่งยืน จุดเด่นของหลักสูตรมี 3 ประการใหญ่ ๆ คือ ประการแรก ได้แก่ ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์หรือผลสัมฤทธิ์ปลายทางของนักศึกษาว่า เมื่อจบการศึกษาไปแล้วต้องมีคุณลักษณะ 10 ประการ คือ ขยันหา รักษาดี มีกัลยาณมิตร ใช้ชีวิตสมดุล ใญ่บุญ แบ่งปัน ไม่หวั่นงานหนัก รักที่เพื่อนน้อง ไม่เกี่ยวข้องอบายมุข ความทุกข์เป็นครู และกตัญญูเป็นเลิศ สอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตร “อยู่รอด อยู่ได้ และอยู่ดี” ประการที่สอง ได้แก่ เกณฑ์การรับนักศึกษา เป็นเกณฑ์ที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน ไม่มีข้อจำกัดหรือข้อปิดกั้นใด ๆ เป็นโรงเรียนที่ “คนที่อยากเรียน ต้องได้เรียน” อย่างแท้จริง เพราะไม่จำกัดด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ สัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา และที่สำคัญ คือ ไม่มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน ประการที่สาม ได้แก่ ระบบการจัดการศึกษา เป็นระบบที่ไม่จำกัดหรือผูกมัดกับระบบราชการ แต่เป็นระบบที่สัมพันธ์กับข้อตกลงระหว่างครูผู้สอนกับนักศึกษาแต่ละกลุ่มหรือแต่ละชั้นเรียน โดยการกำหนดวันเวลาเรียน เนื้อหาสาระที่ต้องการ และรูปแบบกิจกรรมของครูผู้สอนและนักศึกษา ถือว่าเป็นรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างกับระบบการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาอื่น ๆ นอกจากนี้ ระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ ยังไม่ต้องผ่านระบบของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ทำให้มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. งานวิจัยฉบับนี้ ศึกษาการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ โดยเจาะจงโรงเรียนชานาพุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีรูปแบบการเรียนการสอนนอกระบบ หรือเรียกว่าการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนั้น ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบที่จัดการเรียนการสอนแบบผสมกันระหว่างศาสตร์ทางวิทยาการสมัยใหม่, ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศาสตร์ทางพุทธธรรม สามารถที่จะศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการจัดการศึกษาในหลักสูตรอื่น ๆ ได้ โดยเฉพาะการศึกษาด้านเกษตรกรรมเท่านั้น

2. งานวิจัยฉบับนี้ นอกจากเป็นการศึกษาระบบการบริหารจัดการด้านการศึกษาตามแนวคิดของพระเมธีวชิโรดม (พระมหาวิศิษฐ์ วชิรเมธี หรือ ว.วชิรเมธี) แล้ว ยังได้รวบรวมข้อธรรมะของพระอาจารย์ที่ท่านได้แสดงออกในโอกาสต่าง ๆ ทั้งจากการสัมภาษณ์ การเขียนหนังสือ และการแสดงธรรมะ

ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ได้นำมาจำแนกแยกย่อยเป็นหมวดหมู่ ดังนั้น ผู้ที่สนใจสามารถนำไปเป็นข้อมูลความรู้ทางพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะพระอาจารย์ถือว่าปราชญ์ทางพระพุทธศาสนารูปหนึ่งในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงลึก โดยศึกษาเปรียบเทียบในระดับปัจเจกบุคคลของนักศึกษาที่มาศึกษาเล่าเรียนว่า ก่อนที่จะมาศึกษา ระหว่างที่ศึกษา และหลังจากจบการศึกษา เพื่อจะได้ศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงระดับปัจเจกเป็นเช่นใด ซึ่งจะทำได้สามารถสร้างบุคคลต้นแบบในด้านเกษตรกรรมเชิงพุทธได้

2. ควรมีการศึกษาวิจัยด้านการจัดการองค์กรพุทธศาสนา ณ ไระเซญตะวันตก ตามแนวคิดของพระเมธีวชิโรดม (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี หรือ ว.วชิรเมธี) ซึ่งเป็นรูปแบบองค์กรพุทธรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับสังคมไทยและสังคมโลกในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2551). *หนึ่งในร้อย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2552). *บริหารคนให้สำราญ บริหารงานให้สัมฤทธิ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2559). *เคล็ดลับหัวใจเศรษฐี*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ปราณ.
- มานิต เตชวโร (อุคนอก), พระ. (2550). *รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร 4 กับนักปกครอง*. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม). มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, นครปฐม.
- มูลนิธิวิมุตยาลัย. (2558). *สรุปผลโรงเรียนชาวนา ครั้งที่ 1*. เชียงราย: มูลนิธิวิมุตยาลัย.
- อรณพ โยนิจ. (2549). *การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century*. New York: Basic Books.
- Gulich H. Luther and Lyndall Urwick. (1973). *The Science of Administration*. New York: Columbia University.
- Koontz Haroll D. and Cyril O'Donnell. (1972). *Principles of Management: An Analysis of Managerial Functions*. New York: MC Craw-Hill.
- Schweyer Allan. (2004). *Talent Management System: Best Practices in Technology solutions for Recruitment, Retention and Workforce Planning*. Canada: Tri Graphic Print, John Wiley & Sons
